

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФОРМАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Скоморовський В.Б.,

доктор юридичних наук, професор
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна 30-32, Україна, 03113
e-mail: SkomorovskyVB@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1020-2322>

LEGAL REGULATION OF FORMALIZATION OF CIVIL PROCEDURAL NORMS IN THE CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF A MODERN DEMOCRATIC STATE

Skomorovskyi V.B.,

Doctor of Law Sciences, Professor
“KROK” University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: SkomorovskyVB@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1020-2322>

Анотація. У статті аналізується правове регулювання формалізації цивільних процесуальних норм в умовах розбудови сучасної демократичної держави. Констатується, що законодавство України є цілісною системою, в якій нормативно-правові акти цивільного судочинства виконують важливу роль. З формальної логіки система законодавства розглядається як структурована формула, що регулює дії в правовому полі, логічне конструювання суджень в цій системі базується на вирішенні умовного рівняння, де кожна правова норма має чітко визначену роль. Обґрунтовується, що для досягнення правильних висновків структура цього «рівняння» повинна бути цілісною, без суперечностей і прогалів, що забезпечує взаємозв'язок і узгодженість всіх норм. Наголошується, що правові норми повинні бути сформульовані простою і зрозумілою мовою, щоб забезпечити доступність для всіх громадян, при цьому важливо використовувати чіткі юридичні терміни, щоб уникнути неоднозначностей, і що дозволить поєднати точність норм із їх зрозумілістю. Акцентується, що цивільні процесуальні норми займають важливе місце в національній правовій системі, а їх формалізація вимагає відповідності нормам вищої юридичної сили та гармонії із законодавчими актами. Зазначається, що узгодження проектів нормативно-правових актів задля уникнення протиріч закріплено в кількох законодавчих актах, зокрема в Законі України «Про правотворчу діяльність» та «Про Регламент Верховної Ради України». Підкреслюється важливість гнучкості у формулюваннях юридичних норм для ефективного регулювання, що дозволяє адаптувати їх до різних правових ситуацій, при цьому виділяється системна узгодженість, однозначність і логічність як основних правил. Наголошується, що серед значущих міжнародних джерел, які впливають на формалізацію норм цивільного процесуального права в Україні, виділяються Європейська конвенція з прав людини, практика Європейського суду з прав людини, а також Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Разом з тим констатується, що Конституція України є основним джерелом національного правового регулювання, що окреслює базові засади організації державної влади. В цьому контексті розглядається розділ Конституції, який стосується правосуддя і містить нормативні настанови, які забезпечують формальну визначеність права через визначеність, системність та ефективність. При цьому стверджується, що норми, які сприяють правовій визначеності, включають верховенство права, обов'язковість судових рішень та здійснення судочинства виключно судами, а системність цивільних процесуальних норм забезпечується принципами територіальності, спеціалізації судів, а також рівністю всіх учасників судового процесу перед законом.

Ключові слова: держава, норма права, нормотворча техніка, формалізація права, юридична техніка, цивільний процес.

Формул: 0, **рис.:** 0, **табл.:** 0, **бібл.:** 13.

Abstract. *The article analyzes the legal regulation of the formalization of civil procedural norms in the context of building a modern democratic state. It is stated that the legislation of Ukraine is a holistic system in which regulatory legal acts of civil justice play an important role. From the perspective of formal logic, the system of legislation is considered as a structured formula that regulates actions in the legal field, the logical construction of judgments in this system is based on solving a conditional equation, where each legal norm has a clearly defined role. It is argued that in order to achieve correct conclusions, the structure of this «equation» must be holistic, without contradictions and gaps, which ensures the interconnection and consistency of all norms. It is emphasized that legal norms must be formulated in simple and understandable language to ensure accessibility for all citizens, while it is important to use clear legal terms to avoid ambiguities, and which will allow combining the accuracy of norms with their clarity. It is emphasized that civil procedural norms occupy an important place in the national legal system, and their formalization requires compliance with norms of higher legal force and harmony with legislative acts. It is noted that the coordination of draft regulatory legal acts in order to avoid contradictions is enshrined in several legislative acts, in particular in the Law of Ukraine «On Law-Making Activities» and «On the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine». The importance of flexibility in the formulation of legal norms for effective regulation is emphasized, which allows them to be adapted to different legal situations, while systemic coherence, unambiguity and logic are highlighted as the main rules. It is emphasized that among the significant international sources that influence the formalization of civil procedural law norms in Ukraine, the European Convention on Human Rights, the practice of the European Court of Human Rights, as well as the Association Agreement between Ukraine and the EU stand out. At the same time, it is stated that the Constitution of Ukraine is the main source of national legal regulation, which outlines the basic principles of the organization of state power. In this context, the section of the Constitution that concerns justice and contains regulatory guidelines that ensure formal certainty of law through certainty, systematicity and efficiency is considered. It is argued that the norms that contribute to legal certainty include the rule of law, the binding nature of court decisions, and the administration of justice exclusively by courts, and the systematic nature of civil procedural norms is ensured by the principles of territoriality, specialization of courts, and the equality of all participants in the legal process before the law.*

Key words: *state, rule of law, norm-making technique, formalization of law, legal technique, civil process.*

Formulas: *0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 13.*

Постановка проблеми. Правове регулювання формалізації цивільних процесуальних норм права є одним із ключових напрямів забезпечення формальної визначеності та якості процесуального права в Україні й потребує комплексного, системного та методологічно обґрунтованого підходу. Його реалізація спрямована на зміцнення довіри до судової влади, утвердження верховенства права та демократичних засад взаємодії між державою і суспільством.

Формалізація цивільних процесуальних норм виступає чинником формування впорядкованої, передбачуваної й ефективної правової основи цивільного судочинства та за своєю правовою природою не зводиться лише до чіткого викладу нормативного матеріалу чи забезпечення передбачуваності правових наслідків. Вона охоплює також забезпечення внутрішньої узгодженості процесуальних приписів, їх логічної структурованості, термінологічної єдності та відповідності сучасним вимогам правової держави.

Основу правового регулювання

у сфері цивільного судочинства становлять нормативно-правові акти, серед яких провідне місце посідає Цивільний процесуальний кодекс України. Його норми визначають принципи здійснення правосуддя, порядок розгляду цивільних справ, процесуальний статус учасників та процедури ухвалення і виконання судових рішень, забезпечуючи практичну реалізацію і захист більшості суб'єктивних прав та законних інтересів в приватно-правових відносинах.

Цивільні процесуальні норми належать до найбільш уживаних у правозастосовній практиці, оскільки безпосередньо застосовуються при розгляді кожної цивільної справи, визначаючи алгоритм процесуальних дій, межі судової дискреції та гарантії справедливого розгляду справи. Тому будь-які недоліки їх формалізації безпосередньо впливають на ефективність судового захисту, передбачуваність правового регулювання та довіру до судової системи.

Мета дослідження. Метою цієї статті є аналіз правового регулювання формалізації цивільних процесуальних

норм в умовах розбудови сучасної демократичної держави.

Стан опрацювання проблематики. Досліджувана проблематика ставала об'єктом наукових зацікавлень значної кількості відомих учених, серед яких: Н. Артикуца, І. Мішук, Н. Оніщенко, Н. Петечел, К. Сьох, Т. Цувіна, В. Швачка та інші. Водночас науковий інтерес до даної тематики постійно зростає, у зв'язку з чим постає потреба подальших комплексних напрацювань у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Норми права повинні бути написані простою і зрозумілою мовою, спрямованою на забезпечення доступності для будь-якої категорії громадян. Однак, аби уникнути неоднозначностей у формулюваннях, доцільним є використання чітких і однозначних юридичних термінів. Це дасть змогу гармонізувати точність правових норм із їх зрозумілістю для широкого загалу [1, с. 19].

Формалізація може розглядатися як метод логіки, що передбачає знакове моделювання – позначення явищ або об'єктів за допомогою спеціальних символів чи їхніх комбінацій. Її практична цінність для потреб права полягає у здатності зменшувати недоліки природної мови, наближаючи нормативний текст до чітко структурованого логічного рівняння. Мова права як така вже є формалізованою та характеризується точністю, офіційністю, логічною послідовністю й високим ступенем стандартизації [11, с. 136].

Ступінь формалізації правової інформації може варіюватися від використання природної мови до застосування спеціальних символів, знаків і формул. Водночас жоден із цих крайніх підходів не є повністю придатним для правового регулювання. Природна мова через свої вроджені особливості не забезпечує достатньої чіткості, однозначності та передбачуваності, які вкрай важливі для права. Але й надто складна штучно-логічна мова, будучи важкою для сприйняття більшістю адресатів правових норм, ускладнює досягнення цілісної доступності права. Саме тому формалізація

правової інформації вимагає гнучкого та збалансованого підходу.

Таким чином, мова права знаходить-ся між природною та штучно-логічною мовами, об'єднуючи їхні найкращі якості. Її особливе місце забезпечує високий рівень зрозумілості та чіткості, що робить її ефективним регулятором суспільних відносин та гарантує необхідну доступність для її адресатів.

Для формування юридично обґрунтованих суджень недостатньо враховувати лише окремі правові норми, необхідно також аналізувати загальний контекст системи законодавства, оскільки жодна норма не існує ізольовано від решти елементів цієї системи. Зміст і структура будь-якої правової норми значною мірою залежить від її місця в загальній системі, що визначає її функціональну роль і значення.

Законодавство України представляє собою цілісну систему, одним із компонентів якої є нормативно-правові акти у сфері цивільного судочинства. З точки зору формальної логіки, система законодавства може розглядатися як структурована формула для регуляції та аналізу дій і подій у правовому полі. Логічне конструювання суджень у межах такої системи зумовлене вирішенням умовного рівняння, де кожна правова норма виконує чітко визначену роль. Для досягнення правильних логічних висновків структура цього «рівняння» має бути цілісною, позбавленою суперечностей та прогалин. Таким чином, усі складові системи (норми) повинні бути взаємопов'язаними та узгодженими між собою. Лише за дотримання цієї умови правові норми досягають потрібного рівня формальної визначеності, необхідного для ефективного регулювання суспільних відносин.

Цивільні процесуальні норми займають відповідне місце в національній правовій системі, а їх формалізація передбачає обов'язкову відповідність нормам вищої юридичної сили, а також гармонійність із законодавчими актами рівної юридичної сили. Така

структуризація пояснює суттєвий вплив загальної системи законодавства на розробку й упорядкування норм цивільного процесуального права в Україні.

Необхідність узгодження проєктів нормативно-правових актів для уникнення протиріч закріплена у Законі України «Про правотворчу діяльність» (стаття 34) [2], Законі України «Про Регламент Верховної Ради України» (стаття 131) [3], а також у «Правилах оформлення проєктів законів та основних вимогах законодавчої техніки» (абзац восьмий статті 1) [9].

Серед вчених акцентується увага на визначеності, точності та однозначності правових норм як ключових показників якості закону [7, с. 3-6]. У рамках цього аналізу доцільно зазначити, що системність, як властивість права, тісно пов'язана з його формальною визначеністю. Точність як засіб формалізації норм права корелює з принципом правової визначеності. Однак однозначність, яка виступає своєрідним маркером рівня точності, не завжди може бути універсальним принципом формалізації.

Зазначимо, що існують випадки, коли для ефективного юридичного регулювання потрібна певна гнучкість у формулюваннях. Така гнучкість дозволяє адаптувати норми до широкого спектра правових ситуацій. У подібних випадках, навіть за наявності точності, її рівень може не відповідати критерію однозначності. Це зумовлено необхідністю відображення специфічних потреб правового регулювання залежно від контексту.

Вченими виокремлюється також системну узгодженість, однозначність і логічність як основні правила законодавчої техніки, зауважуючи, що їх ігнорування негативно впливає на якість законодавства [6, с. 94]. Необхідність доповнення цих правил чіткістю викладення норм права у взаємодії з вимогою їх зрозумілості (ясності). Ці критерії мають різну спрямованість: надмірна чіткість може бути складною для розуміння пересічної людини, у той час як орієнтація на максимальну доступність

викладення іноді веде до втрати чіткості. Отже, важливо враховувати конкретний контекст і визначати оптимальний рівень застосування зазначених правил для кожного окремого випадку.

Системна узгодженість норм цивільного процесуального права є ключовим елементом забезпечення їхньої формальної визначеності. Вона охоплює такі аспекти, як приведення норм у стан, що відповідає вимогам логічного мислення в контексті системності законодавства, їх відповідності нормам вищої юридичної сили, а також узгодженості з нормами рівної юридичної сили. Тому норми інших галузей права, які формують єдину систему законодавства України, згідно зі своїм правовим статусом, впливають на формалізацію цивільних процесуальних норм через субординаційні або координаційні механізми.

Одними з найбільш значущих джерел міжнародного рівня, які впливають на формалізацію норм цивільного процесуального права України, є Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод разом із додатковими протоколами, а також практика Європейського суду з прав людини щодо їх тлумачення [13, с. 80]. До них також належать Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах, Конвенція про визнання та виконання іноземних судових рішень у цивільних або комерційних справах, а також Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів. Інші важливі міжнародні акти включають Конвенцію про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах, Конвенцію про право, що застосовується до дорожньо-транспортних пригод, Конвенцію про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання, Конвенцію про право, що застосовується до майнових режимів подружжя, Конвенцію про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, а також

Конвенцію щодо юрисдикції, права, що застосовується, визнання, виконання та співробітництва у питаннях батьківської відповідальності й заходів захисту дітей і Конвенцію про угоди про вибір суду.

Предметною увагою як практиків, так і дослідників у галузі права найчастіше стає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікована Верховною Радою України 17 липня 1997 року. Авторитетне тлумачення її норм забезпечується Європейським судом з прав людини, рішення якого мають прецедентний характер. Завдяки цьому практика Суду набуває значення інструменту прогнозування наслідків юридично значущих дій. Крім того, відповідно до частини 4 статті 10 Цивільного процесуального кодексу України, прецедентна практика ЄСПЛ застосовується на рівні законодавства, відповідно до якого суд вирішує цивільні справи. Важливість судових рішень ЄСПЛ також полягає у їхньому впливі на систематизацію норм цивільного процесуального права [12, с. 376].

Текст самої Конвенції прямо не зобов'язує держав-учасниць вносити зміни до національного законодавства, враховуючи судову практику ЄСПЛ. Однак такий обов'язок можна вивести із системного тлумачення положень Конвенції, особливо статей 1, 19 та 46. ЄСПЛ наділений виключними повноваженнями щодо тлумачення змісту прав, гарантованих Конвенцією. Держави-учасниці повинні забезпечувати їх дотримання, базуючи формування та перегляд національного законодавства на усталеній практиці Суду [8, с. 334]. Прецедентний характер рішень ЄСПЛ та рекомендації щодо усунення виявлених порушень зобов'язують держави-учасниці адаптувати своє законодавство до стандартів Конвенції. Ця адаптація є не лише проявом свободи вибору юрисдикційної політики держави, але й її прямим юридичним обов'язком [4].

Стаття 6 Конвенції визначає основоположні принципи правосуддя: справедливість, відкритість судового процесу, розумні строки

розгляду, незалежність і неупередженість судів, а також обґрунтованість судових рішень. Крім того, пункт 2 статті 10 та абзац 2 пункту 1 статті 5 містять формулювання «встановленого законом» та «встановлені законом» [4, ст. 5, 10]. На основі цих положень Європейський суд з прав людини формулює висновок: Конвенція вимагає, щоб будь-яке право писане чи неписане було достатньо чітким для того, щоб громадяни, користуючись належною юридичною порадою, могли передбачати правові наслідки своїх дій.

Одним із найбільш важливих джерел національного рівня є Конституція України [5], яка, враховуючи свою юридичну природу, окреслює базові засади організації державної влади. Особливу увагу питанню правосуддя приділено в Розділі VIII Конституції України, який визначає ключові елементи організації судової гілки влади.

Аналіз положень Розділу VIII дозволяє стверджувати, що цей розділ містить нормативні настанови, які спрямовані на забезпечення формальної визначеності права через три основні виміри: визначеність, системність та ефективність.

До норм, що передбачають наділення цивільних процесуальних норм права властивостями правової визначеності, можна віднести: здійснення правосуддя на засадах верховенства права; обов'язковість судових рішень; а також здійснення судочинства виключно судами, без можливості делегування їхніх функцій іншим органам.

До положень, які закладають основи системності цивільних процесуальних норм, можна віднести принципи територіальності та спеціалізації судів; гарантування права на апеляційний перегляд та касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом; а також рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом.

Інший комплекс положень сприяє ефективності цивільних процесуальних норм. Це, зокрема, забезпечення принципу змагальності сторін та їхньої свободи у поданні доказів і переконуванні суду в

їхній доцільності; відкритість судового процесу та його обов'язкове технічне фіксування; розгляд справ у розумні строки; поширення юрисдикції судів на всі правові спори чи кримінальні обвинувачення; а також заборона будь-якого впливу на суддів.

Таким чином, положення Розділу VIII Конституції України становлять ключову основу формалізації цивільних процесуальних норм права як таких, що регулюють суспільні відносини у сфері правосуддя, забезпечуючи належну організацію й ефективність судової діяльності відповідно до принципів верховенства права.

В статті 8 Конституція України закріплює принцип верховенства права та встановлює пряму дію її норм. Зміст цього принципу докладно розкривається у положеннях статті 129. На підставі такого нормативного регулювання цивільні процесуальні норми повинні бути спрямовані на забезпечення верховенства права у всіх його аспектах [5].

З цього приводу Конституційний Суд України зазначав, що верховенство права зобов'язує державу впроваджувати його принципи в процесі нормотворчої та правозастосовної діяльності. Зокрема, йдеться про те, що закони мають відповідати ідеалам соціальної справедливості, свободи та рівності [10]. Суд також наголосив на тому, що справедливість є важливою властивістю права, яка знаходить вираження у рівновазі юридичних відносин, а також у пропорційності юридичної відповідальності до скоєного правопорушення. На практичному рівні справедливість проявляється через рівність усіх осіб перед законом, адекватність між злочином і покаранням, а також гармонійність між цілями законодавця та обраними засобами для досягнення цих цілей.

Аналіз правових позицій Конституційного Суду України щодо тлумачення Конституції додатково підтверджує обґрунтованість підходу, відповідно до якого формальна визначеність цивільних процесуальних норм

права передбачає одночасне забезпечення правової визначеності, системності та ефективності як взаємопов'язаних складових. У контексті формалізації норм права саме через таку інтеграцію зазначені властивості набувають нормативної форми, а відтак – практичної реалізації.

Принцип правової визначеності та передбачуваності нормативно закріплений у частині першій статті 19 та статті 92 Конституції України. Відповідно до цих положень, норми цивільного процесуального права мають формалізуватись з достатньою точністю і зрозумілістю, щоб суб'єкти відповідних правовідносин могли орієнтуватися в них, чітко усвідомлюючи наслідки своєї поведінки.

Крім того, статті 21 та 24 Конституції України гарантують рівність усіх осіб у гідності та правах, забороняючи будь-які прояви дискримінації у формі привілеїв чи обмежень за ознакою походження, статі, релігії чи інших характеристик. Стаття 52 встановлює рівність усіх дітей у правах незалежно від місця та умов їхнього народження. Відповідно, цивільне процесуальне право не може включати норми, які принижують гідність учасників судового розгляду або передбачають привілеї чи дискримінаційні обмеження.

Окремої уваги заслуговує стаття 63 Конституції України, яка проголошує звільнення особи від відповідальності за відмову свідчити або надавати пояснення стосовно себе чи близьких осіб. Цей принцип передбачає, що норми цивільного процесу не повинні встановлювати будь-яких форм відповідальності за таку відмову, а також мають виключати застосування заходів, спрямованих на примусове одержання відповідних свідчень.

Зазначені положення Конституції України здійснюють безпосередній вплив на процес формалізації норм цивільного процесуального права. У процесі їх розроблення конституційні норми мають враховуватися як базові нормативні орієнтири та обов'язкові критерії, яким повинні відповідати цивільні процесуальні норми права.

Висновки. Правове регулювання формалізації цивільних процесуальних норм права характеризується впливом сукупності взаємопов'язаних елементів національної правової системи, що зумовлює необхідність їх розгляду не ізольовано, а в контексті цілісної системи законодавства України. Окремі норми встановлюють безпосередні вимоги до формалізації цивільних процесуальних норм права, тоді як інші здійснюють опосередкований вплив через вимоги узгодженості та ієрархічної підпорядкованості.

Цивільні процесуальні норми

належать до числа найбільш уживаних у правозастосовній практиці, оскільки безпосередньо забезпечують реалізацію та судовий захист суб'єктивних прав і законних інтересів учасників цивільних правовідносин. У контексті розбудови сучасної демократичної та правової держави якість їх формалізації істотно впливає не лише на ефективність судового захисту та рівень правової визначеності, а й на загальний правовий клімат у державі, ступінь довіри до судової влади та, у ширшому вимірі, на соціально-економічну стабільність і суспільний добробут загалом.

Література:

1. Артикуца Н. В. Роль мови у законотворчості. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи*: тези доп. IV Міжвуз. наук.-практ. конф. з проблем розвитку та функціонування державної мови, присвяченої Дню української писемності та мови, (м. Київ, 7 листоп. 2008 р.) / МВС України, Київ. нац. ун-т внутр. справ; [ред. кол.: Є. М. Моїсєєв ... та ін.]. К.: [Київ. нац. ун-т внутр. справ], 2008. С. 19-20.
2. Закон України «Про правотворчу діяльність». *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 93. Ст. 364.
3. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text> (дата звернення: 01.12.2025).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 01.12.2025).
5. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Мішук І. В. Якість законодавства крізь призму дотримання Правил та засобів законодавчої техніки. *Нове українське право*. 2021. Вип. 4. С. 92-97.
7. Оніщенко Н. М. Проблема ефективності законодавства та сучасний розвиток. *Віче*. 2007. № 12. С. 3-6.
8. Петечел Н. М. Реалізація принципу верховенства права у практиці Європейського Суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Серія ПРАВО. Вип. 86. Ч. 5. С. 331-335.
9. Правила оформлення проектів законів ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002451-06#Text> (дата звернення 01.12.2025).
10. Рішення Конституційного суду України № 15-рп/2004 у справі № 1-33/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text> (дата звернення: 01.12.2025).
11. Сьох К. Я. Роль правничої термінології у законотворчому процесі. *«Юридична техніка у правотворчості та правозастосуванні»*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 10 грудня 2021 р. м. Івано-Франківськ. С. 136-140.
12. Цувіна Т. А. Принцип верховенства права у практиці Європейського суду з прав людини. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 373-379.
13. Швачка В. Ю. Доступ до правосуддя, як складова принципу верховенства права в умовах воєнного стану. *Юридичний вісник*. 2024. № 2 (71). С. 78-85.

References:

1. Artykutsa, N. V. (2008). The role of language in lawmaking. In *Ukrainian language in jurisprudence: Status, problems, prospects: Abstracts of the IV Interuniversity Scientific-Practical Conference dedicated to the Day of Ukrainian Writing and Language* (Kyiv, November 7, 2008) (pp. 19–20) [in Ukrainian]. Kyiv: Kyiv National University of Internal Affairs.
2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). On legislative activity [Law of Ukraine, No. 93, Art. 364] [in Ukrainian].
3. Verkhovna Rada of Ukraine. (n.d.). On the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>
4. Verkhovna Rada of Ukraine. (n.d.). Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [in Ukrainian]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
5. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). Constitution of Ukraine (June 28, 1996, No. 30, Art. 141) [in Ukrainian].

6. Mishuk, I. V. (2021). Quality of legislation through the prism of compliance with rules and legislative drafting techniques. *New Ukrainian Law*, 4, 92–97 [in Ukrainian].
7. Onishchenko, N. M. (2007). The problem of legislative efficiency and modern development. *Viche*, 12, 3–6 [in Ukrainian].
8. Petechel, N. M. (2024). Implementation of the principle of the rule of law in the case law of the European Court of Human Rights. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, 86(5), 331–335 [in Ukrainian].
9. Verkhovna Rada of Ukraine. (n.d.). Rules for drafting bills of the Verkhovna Rada [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002451-06#Text>
10. Constitutional Court of Ukraine. (2004). Decision No. 15-rp/2004 in case No. 1-33/2004 [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>
11. Syokh, K. Ya. (2021). The role of legal terminology in the legislative process. In *Legal technique in lawmaking and law enforcement: Materials of the All-Ukrainian Scientific-Practical Internet Conference* (Ivano-Frankivsk, December 10, 2021) (pp. 136–140) [in Ukrainian].
12. Tsuvina, T. A. (2019). The principle of the rule of law in the practice of the European Court of Human Rights. *Kyiv University of Law Journal*, 4, 373–379 [in Ukrainian].
13. Shvachka, V. Yu. (2024). Access to justice as a component of the rule of law under martial law. *Legal Bulletin*, 2(71), 78–85 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до друку 05 грудня 2025 року